

مشاهیر ارمنی ایران؛ از معمار مصلاى قم تا موسس سینما*

تاریخ ایرانی: نخستین کارگردان سینما، بنیان‌گذار نمایش نوین ایران، اولین بازیگران زن تئاتر، پایه‌گذار سینمای پویانمایی (انیمیشن)، موسس نخستین استودیوی دوبله و دوبله اولین فیلم خارجی در ایران، بنیان‌گذار معماری نوین، طراح آرم هما و معمار مصلاى قم و... این اولین‌ها همه از ارمنیان ایران بودند؛ ارمنیانی که در هر دوره، از نقاشان دیوارنگار صفویه گرفته تا شیشه‌گران و موسیقی‌دانان و بزرگان سینما می‌توان سراغی از آن‌ها گرفت.

«چهره‌های تاثیرگذار ارمنی در هنر ایران» عنوان نمایشگاهی بود که از ۳۰ دی تا ۸ بهمن ۹۱ در خانه هنرمندان برگزار شد که هدف از آن معرفی هنرمندان ارمنی ایران بود. فصلنامه فرهنگی ارمنیان ایران، «پیمان» در شماره اخیر خود شرحی از هنرمندان معرفی شده در این نمایشگاه، همراه با آثارشان را منتشر کرده است.

«تاریخ ایرانی» از مجموع چهره‌های معرفی شده در این مجموعه، به هنرمندان ارمنی در رشته‌های معماری، عکاسی، گرافیک، سینما و تئاتر می‌پردازد. در این فهرست نام بنیان‌گذاران و سرآمدانی آمده است که در تاریخ هنر ایران نقش ویژه‌ای ایفا کرده‌اند.

معماری

آودیس اوهانجانیان

آودیس (اونیک) اوهانجانیان (۱۳۲۹-۱۲۶۱)، معمار، در ایروان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته مؤسسه فناوری تمسک روسیه در رشته معماری بود. اوهانجانیان بین ۱۹۲۱-۱۹۱۹، در نخستین جمهوری مستقل ارمنستان، وزیر آبادانی این کشور بود. او پس از الحاق ارمنستان به اتحاد جماهیر شوروی به ایران مهاجرت کرد و در تبریز اقامت گزید. اوهانجانیان در ایران نخست به کار اکتشاف معادن نفتی پرداخت و سپس، به عمران و آبادانی روی آورد و به مقام مهندس ارشد دولتی رسید. آثار وی عبارت‌اند از: جاده تبریز - ارسباران، احداث خیابان اصلی تبریز (امام خمینی کنونی)، باغ و مجتمع گلستان تبریز، تالار فرهنگ تبریز و ساختمان شهرداری تبریز.

اوژن آفتاندلیانس (۱۳۷۶-۱۲۹۲)، معمار، در تبریز به دنیا آمد. وی دارای تحصیلات عالی در رشته معماری از مدرسه هنرهای زیبای پاریس بود. آفتاندلیانس به مدت سی سال در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران به تدریس پرداخت.

مهمترین آثار وی عبارت‌اند از: تالار وحدت (رودکی)، تالار فرهنگ، موزه مردم‌شناسی ایران، تالار رودکی (فرهنگ)، دبیرستان نوربخش، برخی از کاخ‌های سلطنتی از جمله سعدآباد، فرح‌آباد، نیاوران و بابل، موزه کلیسای وانک اصفهان، نخستین ساختمان‌های فرودگاه مهرآباد، سینما گل‌سیتی (خیابان فلسطین) و کلیسای سرکیس مقدس (واقع در خیابان استاد نجات‌اللهی تهران).

پل آبکار

پل آبکار (۱۳۴۹-۱۲۸۷)، از پیشروان جنبش نوگرایی معماری در ایران، در تهران به دنیا آمد. وی تحصیلات ابتدایی را در دبستان سن‌لویی تهران گذراند و در ۱۳۰۴ برای ادامه تحصیل به فرانسه رفت. دیپلم متوسطه خود را از دبیرستان اورلنن فرانسه گرفت و در سال در دانشگاه سن‌لوک بروکسل، در رشته معماری، پذیرفته شد. او در کنار تحصیل در رشته معماری دوره‌های شبانه مجسمه‌سازی، مقاومت مصالح، طراحی داخلی و منبت‌کاری را نیز طی کرد.

آبکار در طی دوران حرفه‌ای خود هفت سال ریاست دفتر فنی گمرکات، هفده سال ریاست دفتر فنی وزارت دارایی و مدتی نیز ریاست دفتر فنی شهرداری کل را برعهده داشت.

ساختمان سینما نیاگارا، ایستگاه رادیو (بی‌سیم)، ساختمان کلیسای ارمنیان کاتولیک (واقع در خیابان شمالی سفارت روسیه) و مدرسه کر و لال‌های باغچه‌بان، همچنین کلیه ساختمان‌های پیشکاری‌ها و ادارات وزارت دارایی استان‌ها و ساختمان‌های گمرکات از آثار وی محسوب می‌شوند. آبکار تعداد زیادی ویلای مسکونی نیز ساخته و آخرین طرح او برنده نخست مسابقه طرح کاخ شهرداری تهران شد که البته به اجرا درنیامد.

رستم و سکانیان

رستم و سکانیان (۱۳۹۲-۱۳۱۱)، معمار، نقاش و پیکره‌ساز، در تبریز به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته هنر از دانشگاه تهران، فارغ‌التحصیل دانشگاه بوزار پاریس و دانش‌آموخته معماری از دانشگاه گراتس اتریش بود. تدریس در دانشگاه تهران، با درجه استادیاری و مدیریت گروه هنرهای زیبای دانشگاه تهران از جمله فعالیت‌های حرفه‌ای وی محسوب می‌شود.

آثار و سکانیان عبارت‌اند از: باشگاه فرهنگی - ورزشی آرارات تهران، زورخانه تهران، کلپ آرامنه تهران، عبادتگاه صلیب مقدس در باشگاه آرارات و کودکستان ارمنیان تبریز.

وسکانیان طی سال‌های فعالیت حرفه‌ای خود موفق به کسب جایزه بورس تحصیلی در دانشگاه پاریس، جایزه اول سی‌آی‌تی‌ای (CITE) از دانشگاه پاریس و جایزه دوسالانه تهران در ۱۳۳۶ شده است.

کریستاپور تادوسیان

کریستاپور (کریستوفر) تادوسیان (۱۳۷۱-۱۲۸۴)، معمار، در تفلیس به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشکده معماری ژنو بود. تادوسیان عضو همایش بین‌المللی معماری مدرن بود و با لکور بوزیه، معمار بنام سوئیسی، همکاری داشت.

آثار وی عبارت‌اند از: ساختمان بانک ملی اهواز و بیمارستان فیروزگر. تادوسیان برای طرح ساختمان‌های ضد زلزله مفتخر به دریافت نشان طلای همایش بین‌المللی معماری مدرن شد.

گابریل گورکیان

گابریل گورکیان (۱۳۴۹-۱۲۷۹)، از پایه‌گذاران معماری نوین در ایران، در استانبول به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشگاه معماری و هنرهای کاربردی وین بود. ریاست دفتر معماری شهرداری تهران از ۱۳۱۲ به مدت چهار سال، دبیری همایش بین‌المللی معماری مدرن (CIAM) و تدریس در دانشگاه الینویز آمریکا از جمله فعالیت‌های وی بودند.

آثار گورکیان عبارت‌اند از: کاخ دادگستری، ساختمان وزارت امور خارجه، وزارت صنایع، طرح باشگاه افسران و آمفی مدرسه نظام.

گورگن پیچیکیان

گورگن پیچیکیان (۱۳۷۶-۱۲۹۵)، معروف به مهندس گرگین، معمار، در ولگاگراد روسیه به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته معماری بود.

آثار او عبارت‌اند از: بیمارستان بانک ملی تهران، شعبه مرکزی بانک ملی، شعبه بانک ملی ایران در دوبی، ساختمان چاپخانه مرکزی بانک مرکزی، جامعه الزهراء قم، مصلاي قم، دانشکده پزشکی قم، ساختمان‌های اولیه آسایشگاه کهریزک، کارخانه مینو و ساختمان نابینایان تهران.

لئون بابایان

لئون بابایان (ولادت ۱۳۰۴)، معمار، در تبریز به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته معماری از دانشگاه تهران و دارای دیپلم مهندسی از انگلستان است. آثار بابایان عبارت‌اند از: کشتارگاه تهران، طرح ساختمان الحاقی سازمان برنامه و بودجه (واقع در میدان بهارستان)، مدرسه ابتدایی و راهنمایی آرس (آراکس) تهران، طرح هتل باباطاهر در همدان (مرکز توان‌بخشی کنونی)، طرح نمایشگاه و دفتر مرکزی شرکت ارج (در خیابان سپهبد قرنی، این طرح اجرا نشد) و طراحی و ساخت ساختمان‌های مسکونی و اداری متعدد در تهران، ابوظبی، آمریکا و کانادا.

لئون تادوسیان

لئون تادوسیان (۱۳۵۹-۱۲۷۶)، مهندس معمار، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته مهندسی ساختمان از فرانسه بود. آثار او عبارت‌اند از: میدان حسن‌آباد تهران، کاخ مرمر و کاخ سفید سعآباد.

مارکار گالستیانس (۱۳۶۴-۱۲۶۷)، معروف به الگال، مهندس معمار، در جلفای اصفهان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته کالج کینگز لندن بود.

آثار او عبارت‌اند از: ساختمان پستخانه مرکزی (خیابان امام خمینی)، بانک شاهی (بانک تجارت شعبه میدان امام خمینی) و ساختمان شماره ۱ وزارت امور خارجه.

وارطان هوانسیان

وارطان هوانسیان (۱۳۶۱-۱۲۷۵)، معروف به آرشیکت و ارطان، از پایه‌گذاران معماری نوین در ایران، در تبریز به دنیا آمد. وی دارای تحصیلات عالی در رشته معماری و شهرسازی از مدرسه تخصصی معماری پاریس و نیز مدرسه هنرهای زیبای پاریس بود.

هنرستان دختران تهران، هتل دربند تهران، تکمیل باشگاه افسران وزارت جنگ، کاخ شهناز پهلوی، کاخ سعدآباد، سینما کریستال، سینما متروپل تهران، سینما دیانای تهران، مهمانخانه ایستگاه راه‌آهن تهران، هتل فردوسی تهران، ساختمان مرکزی بانک سپه تهران، بانک سپه شعبه بازار تهران، ساختمان جیب تهران، مجتمع ساختمان‌های شاهرضا در تهران و مراکز بانک سپه در شهرستان‌ها جملگی از آثار وی محسوب می‌شوند.

هوانس اونیک قریبیان

هوانس اونیک قریبیان (۱۳۶۴-۱۲۷۸)، معمار، در تفلیس به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته معماری از دانشگاه کیف اوکراین بود.

او مهندس ناظر بناهای نظامی تهران بود و معماری شهرداری تبریز، شهرداری ارومیه، بناهای سلطنتی رضاشاه، کاخ رامسر و مهمانخانه رامسر را در کارنامه حرفه‌ای خود دارد.

عکاسی

آنتوان سوروگین

آنتوان سوروگین (۱۳۱۲-۱۲۳۰)، عکاس، در تهران به دنیا آمد. وی در تفلیس به تحصیل زبان فرانسه پرداخت و هنر عکاسی را نزد استاد مشهور روس، دیمیتری ایوانوویچ، فرا گرفت. سوروگین در ۱۲۴۹ همراه با برادرانش به ایران بازگشت و در تبریز ساکن شد. وی از موفق‌ترین عکاسان عصر خود بود و بیشتر عکس‌هایی که گرفته متعلق به سال‌های ۱۳۰۹-۱۲۴۹ است.

او توانایی خود را در ثبت تصاویر با به تصویر کشیدن دو حادثه مهم تاریخی دوران فعالیت هنری‌اش نشان داد: نخست، با ثبت مراسم اعدام میرزا رضای کرمانی پس از قتل ناصرالدین شاه و تشییع جنازه ناصرالدین شاه و دوم، با به تصویر کشیدن رخدادهای نهضت مشروطیت.

دریافت لقب خان از ولیعهد مظفرالدین میرزا، دریافت نشان برای برگزاری نمایشگاهی در بروکسل در ۱۸۹۷ و پاریس در ۱۹۰۰ و دریافت نشان مقدس از دولت ایران در ۱۲۷۹ از جمله جوایز و افتخاراتی است که آنتوان‌خان در طول عمر هنری خود کسب کرده.

از آنتوان سوروگین نزدیک به هفت هزار قطعه نگاتیو شیشه‌ای به یادگار مانده که حاصل کارهای خود او و دیگران است. به طور دقیق، ۶۹۶ قطعه نگاتیو و ۱۵۶ قطعه عکس اصلی از آثار وی در گالری هنر فریر واشنگتن و موزه ملی‌شناسی لیدن هلند نگهداری می‌شود.

او در ۱۲۵۰ عکاسخانه‌ای در تبریز و دوازده سال بعد، در ۱۲۶۲، یک استودیوی عکاسی در خیابان علاءالدوله (فردوسی کنونی) تهران دایر کرد. طی این سال‌ها کتاب فن عکاسی، نگارش یکی از عکاسان مشهور فرانسوی را نیز ترجمه و آن را به ولیعهد مظفرالدین میرزا، که به دستگاه وی راه یافته بود، اهدا کرد.

آرمان استپانیان

آرمان استپانیان (ولادت ۱۳۳۵)، عکاس، در آبادان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته طراحی و گرافیک از دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران است.

شرکت در بیش از هجده نمایشگاه داخلی و پنج نمایشگاه خارجی در هند، لهستان، فرانسه، لوکزامبورگ و قبرس و برپایی نمایشگاهی درباره زندگی ارمنیان در فاصله سال‌های ۱۹۲۰-۱۸۶۰ از جمله فعالیت‌های حرفه‌ای وی محسوب می‌شود. او تاکنون موفق به دریافت دیپلم ویژه از نمایشگاه دوسالانه تهران در ۱۳۶۵ و دریافت تقدیرنامه از اولین نمایشگاه دوسالانه آسیا برای تحقیق درباره عکاسی ایران در ۱۳۶۹ شده است.

آلفرد یعقوبزاده

آلفرد یعقوبزاده (ولادت ۱۳۳۷)، عکاس، در تهران به دنیا آمد. وی طی رخدادهای انقلاب اسلامی ایران، در ۱۳۵۷، تحصیل در رشته طراحی داخلی را کرد و وارد دنیای عکاسی شد.

عکاسی جنگ ایران و عراق و همکاری با خبرنگاری آسوشیتدپرس و آژانس عکس سیگما از جمله فعالیت‌های اولیه یعقوبزاده در زمینه عکاسی است. او با پیروزی انقلاب و شروع جنگ تحمیلی به جبهه رفت و سه سال در گروه جنگ‌های نامنظم شهید دکتر چمران حضور داشت و برای رسانه‌های داخلی و خارجی عکاسی می‌کرد.

ثبت رویدادهای مربوط به گروگان‌گیری در جنگ لبنان و سیزده سال عکاسی در میان مبارزان فلسطینی علیه اسرائیل از عمده فعالیت‌های یعقوبزاده محسوب می‌شود. همچنین، لحظاتی تاریخی از بحران‌های داخلی سومالی، افغانستان، ازبکستان، تاجیکستان، کوبا، هند، ترکیه، روسیه، عراق، چین، چین، سریلانکا، آمریکا و... با دوربین یعقوبزاده به ثبت رسیده است.

یعقوبزاده تجربه‌های ارزشمندی در زمینه عکاسی از آیین‌ها، مراسم مذهبی و سنت‌ها در بیش از ۲۴ کشور دارد. وی این مجموعه را در کتابی با عنوان مسیحیت در جهان منتشر و نمایشگاه این عکس‌ها را در میلان، بوداپست، پاپونیان و چند شهر دیگر اروپایی برپا کرده است.

کسب رتبه نخست جشنواره جهانی هنر و نیایش و همچنین جشنواره روزنامه‌نگاری لیل فرانسه و کسب جایزه ورد پرس فوتو برای عکس‌های جنگ ایران و عراق از جمله جوایز و افتخاراتی است که وی تاکنون به دست آورده.

اریک گریگوریان

اریک گریگوریان (ولادت ۱۳۴۸)، عکاس، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته روزنامه‌نگاری و روزنامه‌نگاری تصویری از دانشگاه سن خوزه آمریکا است.

او عکاسی در مجله دیلی نیوز و آژانس عکس پولاریس ایمیجز را در کارنامه هنری خود دارد و جایزه نخست بنیاد وُرد پرس فوتو را نیز در ۲۰۰۲ از آن خود ساخته است.

میناس پادگرهانیان

میناس (مگردیچ) پادگرهانیان (۱۳۵۱-۱۲۶۴)، معروف به استاد میناس، عکاس، در جلفای اصفهان به دنیا آمد. وی عکاسی را در هندوستان فرا گرفت.

استاد میناس نخستین عکاسخانه اصفهان را، در ۱۲۹۰، در خیابان چهارباغ این شهر به نام عکاسی میناس دایر کرد. او در سالهایی که در اراک به فعالیت می‌پرداخت عکس‌های بسیار کوچکی تهیه می‌کرد که در میان گل سینه جا می‌شدند. بیشتر عکس‌های استاد میناس مربوط به بناهای تاریخی و خانواده‌های قدیمی اصفهان است اما مهم‌ترین مجموعه عکس‌های وی عبارت‌اند از: عکس‌های مربوط به مراسم اعدام چهارصد دزد و راهزن، به سفارش اداره نظمیة اصفهان در ۱۳۰۳ش و عکس‌های مربوط به مهاجرت ارمنیان ایران به ارمنستان در ۱۳۲۵.

نیکول فریدنی

نیکول فریدنی (۱۳۸۶-۱۳۱۴)، عکاس و طبیعت‌نگار، پدر عکاسی نوین ایران و سلطان عکاسی طبیعت، در اصفهان به دنیا آمد. وی عکاسی را از سن چهارده سالگی، در کرمان، نزد حسین شریفی، آغاز کرد و پس از آن به صورت خودآموز فراگیری آن را ادامه داد.

فریدنی سال‌ها به منزله عکاس حرفه‌ای با شرکت ملی نفت ایران همکاری داشت. او طی سال‌ها فعالیت هنری نمایشگاه‌های متعددی را در کشورهای فرانسه، کانادا و سوئد برگزار کرد.

از آثار وی مجموعه عکس‌های مناظر طبیعی ایران در کتابی با عنوان مناظر طبیعی ایران و همچنین مجموعه عکس‌های بناهای دیدنی شهر یزد در کتابی مجزا چاپ شده است. دریافت جایزه اول عکاسی از کشور سوئد از جمله افتخارات وی محسوب می‌شود.

واهان تریانچیان (۱۳۷۷-۱۲۹۱)، عکاس، فیلمبردار و پایه‌گذار نخستین لابراتوار عکس رنگی در ایران، در ارزروم ترکیه به دنیا آمد. او سال‌ها به صورت خودآموز در زمینه عکاسی فعالیت کرد و تجربیات فراوانی اندوخت.

پایه‌گذاری نخستین لابراتوار عکس رنگی در ایران با نام فتو واهه در خیابان جمهوری، چاپ نخستین نگاتیوهای رنگی در ایران و فیلمبرداری از نخستین فیلم ناطق شانزده میلیمتری ایران به نام دستکش سفید، به کارگردانی پرویز خطیبی، در ۱۳۳۰، از جمله فعالیت‌های حرفه‌ای تریانچیان است.

گرافیک

ادوارد تیگران زهرابیان

ادوارد تیگران زهرابیان (ولادت ۱۳۱۸)، گرافیست و معمار، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته معماری از دانشکده معماری دانشگاه تهران است.

مهم‌ترین اتفاق هنری در زندگی زهرابیان در ۲۲ سالگی وی و در فاصله پیش از ورود او به دانشگاه رخ داد. وی به طور اتفاقی آگهی فراخوان طراحی نشان هواپیمایی ملی ایران را، که هنوز به نام «هما» شناخته نشده بود، دید و طرحی تجربی را در آتلیه محسن فروغی آماده ساخت و در مسابقه شرکت کرد. هوشنگ سیحون و شماری از استادان دانشکده هنرهای زیبا داوران این مسابقه بودند. در این مسابقه، طرح زهرابیان به منزله طرح برگزیده پذیرفته و در ۱۳۴۱ به منزله نشان رسمی هواپیمایی هما ثبت شد. از دیگر طرح‌های زهرابیان طراحی نشان انجمن مهندسين و معماران ارمنی ایران است که در نمایشگاه آثار گرافیک طراحان ارمنی به نمایش درآمد.

بابکن (بوریس) آسیریان (۱۳۸۵-۱۳۰۴)، از پیشگامان گرافیک ایران، در لشت نشا (از توابع رشت) به دنیا آمد. وی گرافیک را به صورت تجربی نزد استاد آلدو سرافیان فرا گرفت.

او کار خود را با نوشتن بروشورهای سینمایی و طراحی پلاکارد برای فیلمهای سینمایی آغاز کرد. بعدها، در آتلیه استاد بهرامی مشغول به کار شد و به مدت ۳۵ سال در این آتلیه، به منزله گرافیسیت، فعالیت کرد. او نخستین نمایشگاه خود را در ۱۳۲۷ در انجمن هنری ارمنیان برپا ساخت. در ۱۳۲۹ و ۱۳۷۳ نیز، با برپایی نمایشگاه در انجمن وکس و انجمن فرهنگی - ورزشی آارات تهران آثار خود را در معرض دید هنردوستان قرار داد.

آسیریان بیش از پنجاه سال در حوزه گرافیک فعالیت حرفه‌ای داشت و آثار وی در داخل و خارج از ایران به نمایش درآمده است. طراحی چهره هنرمندان نامدار موسیقی جهان از معروفترین آثار ماندگار اوست.

سرژ آواکیان

سرژ آواکیان (ولادت ۱۳۱۷) گرافیسیت، نقاش و پایه‌گذار زیرمجموعه‌های جدید رشته گرافیک در ایران مانند طراحی حروف گرافیک تلویزیونی و چاپ گرافیک، در تبریز به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشگاه هنرهای زیبای کرویدون لندن در رشته هنرهای تجسمی و دانشگاه لندن در رشته نقاشی است.

ریاست گروه گرافیک دانشگاه تهران، عضویت در هیات علمی دانشگاه تهران و شرکت در نزدیک به پانزده نمایشگاه داخلی و بین‌المللی، نمایشگاه هنرهای زیبای ایلینگ لندن، نمایشگاه بین‌المللی هنر معاصر ایران و سومین نمایشگاه دوسالانه تهران از جمله فعالیت‌های حرفه‌ای وی محسوب می‌شوند.

مهمترین آثار گرافیکی آواکیان عبارت‌اند از: طراحی با حروف الفبای ارمنی، طراحی پاکت پفک نمکی و طراحی پاکت شیر صنایع شیر ایران. آواکیان نخستین ایرانی عضو انجمن طراحان انگلستان (LSIAD) است.

موشق سارواریان (سروری) (۱۳۶۰-۱۲۸۹)، گرافیست، طراح صحنه، کارگردان سینما و از پیشگامان گرافیک نوین ایران، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته علوم سیاسی و اجتماعی از دانشگاه ایروان بود.

موشق سارواریان در ۱۳۰۷ به همراه برادرش، ناپلئون، نخستین پوسترهای سینمایی را در ایران طراحی کردند. آن‌ها همچنین در ۱۳۰۹ ش نخستین کارگاه تبلیغاتی ایران را در خیابان لاله‌زار بنا نهادند.

مهمترین آثار طراحی سارواریان عبارت‌اند از: دکور فیلم شب‌نشینی در جهنم، که با توجه به سال ساخت آن از شاهکارهای سارواریان در تاریخ سینمای ایران است و دکور فیلم‌هایی مانند زندانی امیر (اسماعیل کوشان، ۱۳۲۷) و رستم و سهراب (شاهرخ رفیع، ۱۳۳۶).

وی در عرصه کارگردانی هم فعال بوده و فیلم‌های شب‌نشینی در جهنم (همکاری با ساموئل خاچیکیان) (۱۳۳۶)، شاهنامه آخرش خوشه، حاجی جبار در پاریس و مهتاب خونین مهم‌ترین آثار او در این زمینه به حساب می‌آیند.

سینما و تئاتر

آراییک باغ‌داساریان

آراییک باغ‌داساریان (۱۳۶۴-۱۳۱۸)، معروف به پطروس کارامیان، انیماتور و کارگردان، در ساری به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران بود.

او پایه‌گذار سینمای پویانمایی (انیمیشن) در ایران و از بانیان بخش فیلمسازی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است.

انیمیشن گرفتار (۱۳۴۹)، فیلم گرفتار (۱۳۵۱) و انیمیشن وزنه‌بردار از جمله آثار وی محسوب می‌شوند.

کارامیان برای انیمیشن «گرفتار» تشویق‌نامه هیات داوران جشنواره بین‌المللی کودکان و نوجوانان و عنوان بهترین فیلم کوتاه ۳۵ میلیمتری را از جشنواره پاریس دریافت داشته. او همچنین برای فیلم گرفتار عنوان بهترین فیلم را از جشنواره تامپره فنلاند کسب کرده است.

آرامانیس آقامالیان

آرامانیس آقامالیان (۱۳۶۴-۱۲۸۹)، کارگردان تئاتر و سینما و فیلمنامه‌نویس، در جلفای ارمنستان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته هنرستان نقاشی ایروان و دارای تحصیلات عالی تئاتر و هنرهای زیبا از برلین بود.

در جست‌وجوی داماد (۱۳۳۹)، بچه‌های محل (۱۳۳۹)، فرشته‌ای در خانه من (۱۳۴۲)، انسان‌ها (با همکاری مهدی میثاقیه) (۱۳۴۳)، دختر ولگرد (۱۳۴۳)، جلد (۱۳۴۴)، در انسان (۱۳۴۵)، گل آقا (۱۳۴۶)، سه فراری (۱۳۴۸) و سه چشم (۱۳۴۹) از جمله فعالیت‌های سینمایی آقامالیان محسوب می‌شوند. وی در ۱۳۲۶، با همراهی ساموئل خاچیکیان، نمایش‌های بسیاری را با گروه تئاتر ارمنیان به زبان ارمنی و فارسی در باشگاه فرهنگی آارات تهران اجرا کرد.

آرامانیس هوسپیان

آرامانیس هوسپیان (۱۳۵۹-۱۲۹۹)، معروف به آرمان، بازیگر و کارگردان، در تبریز به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در دبستان هایکازیان - تاماریان تبریز گذراند. سپس، به علت تعطیلی مدارس ارمنیان از تحصیل بازنماند. او از سنین نوجوانی شیفته هنر نمایش شد و در نمایش‌های ارمنی بسیاری، در تبریز، به روی صحنه رفت.

آرمان مهم‌ترین بازیگر ارمنی تاریخ سینمای ایران است که در ۵۹ فیلم نقش‌آفرینی کرده. بازی او در فیلم گنج قارون اوج کار بازیگری وی محسوب می‌شود. آرمان بازی در فیلم‌های داستان‌های جزیره، خیابانی‌ها، عبور از مرز شب، خان نایب، شب زخمی، ماهی‌ها در خاک می‌میرند، شهر شراب، علف‌های هرز، قاصدک، دزد سوم، شب غریبان، ممل آمریکایی، سازش، شوهر کرایه‌ای، مرد شب، باران، آشوبگر، باشرف‌ها، چشمه، قدیر، آتشیپاره شهر، برای که قلب‌ها می‌تپد؟، جان سخت، دیوار شیشه‌ای، رضا چلچله، ماجرای یک دزد، مرد هزار لبخند، یک خوشگل و هزار مشکل، یک مرد یک شهر، خشم عقاب‌ها، قصه شب یلدا، قوز بالا قوز، لیلی و مجنون، پسران قارون، رابطه، پلی به سوی بهشت، چرخ بازیگر، رودخانه وحشی، من هم گریه کردم، سرنوشت، شکوه جوانمردی، امروز و فردا، شمسی پهلوان، عصیان، عروس دریا، قهرمان قهرمانان، گنج قارون، انسان‌ها، شیطان در می‌زند، ضربت، جاده مرگ، دلهره، آس و پاس، فریاد نیمه شب، طوفان در شهر ما، چهارراه حوادث، خون و شرف، دختری از شیراز و بازگشت را در کارنامه بازیگری خود دارد.

وی همچنین کارگردانی فیلم عروس دریا را که در ۱۹۶۴ در جشنواره فیلم مسکو به نمایش درآمد و تهیه‌کنندگی فیلم‌های شب زخمی، یاران، علف‌های هرز و سرنوشت را برعهده داشته است.

آربی آوانسیان

آربی آوانسیان (ولادت ۱۳۲۱)، کارگردان تئاتر و سینما در جلفای اصفهان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته کارگردانی از مدرسه فیلمسازی لندن است.

تدریس در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران در رشته کارگردانی و بازیگری تئاتر و پایه‌گذاری کارگاه نمایشی در ۱۳۴۸ از جمله فعالیت‌های حرفه‌ای آوانسیان است. او در ژانویه ۱۹۷۹ با دعوت رسمی بنیاد گوته، به منزله مهمان دولت آلمان - برای دیدار و همکاری با تئاترهای اشتوتگارت، برلین و مونیخ - عازم آلمان شد.

آثار آوانسیان در زمینه نمایش عبارت‌اند از: مادمازل ژولی، هدا گابلر، ویس و رامین، بکت ۵، یک قطعه برای گفتن، معلم من بای من، ناگهان هدی، حبیب‌الله مات فی حب‌الله هدا قتیل‌الله مات بسیف‌الله، باغ آلبالو، طور که بوده‌ایم، طلبکارها، برای دیگری، انسان حیوان و تقوا، کالیگولا، ایولف کوچولو، سواری درآمد رنگش سرخ و مویش سرخ و قدش سرخ و لبش سرخ و دندانش سرخ و اسبش سرخ و نیزه‌اش سرخ، خلوت خفتگان، پیرمرد مضحک، خواهر من باغی است با حصار و بانو با سگ ملوس.

در زمینه کارگردانی هم آوانسیان ساخت فیلم‌های نقاب (ماسک) (فیلم کوتاه، ۱۳۴۳)، پاروانا (پروانه) (فیلم کوتاه، ۱۳۴۴)، شوهر آهو خانم (۱۳۴۵)، مستند قره کلیسا (۱۳۴۶)، چگونه پیشبند سوزن‌دوزی شده مادرم در زندگی‌ام گسترده می‌شود (۱۳۴۶) و چشمه (۱۳۵۰) را در کارنامه خود دارد.

آرتم اوهانجانیان

آرتم اوهانجانیان (ولادت ۱۳۱۵)، کارگردان، مستندساز و تاریخدان، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشگاه هنر اتریش در رشته کارگردانی سینما و دارای دکترای تاریخ از دانشگاه اتریش است.

اوهانجانیان نویسندگی و کارگردانی بیش از شصت فیلم مستند و داستانی را در کارنامه حرفه‌ای خود دارد. از آخرین آثار مستند وی می‌توان به دو فیلم نفت و گاز ایران (۱۳۸۱) و وضعیت سیاسی ایران معاصر (۱۳۸۱) اشاره کرد. اوهانجانیان در زمینه تاریخ نیز فعالیت دارد و از ۱۳۶۳ در بایگانی ملی اتریش به تحقیق در مورد متون مرتبط با تاریخ ارمنستان و نژادکشی ارمنیان در ۱۹۱۵ مشغول است و تاکنون مجموعه‌ای دوازده جلدی از اسناد و مدارک را تحت عنوان اتریش و ارمنستان منتشر کرده است.

فیلم فرش ایران او برنده جایزه نخست بیست و ششمین همایش فیلم‌های علمی در مادرید (۱۹۷۲) و فیلم انرژی او برنده جایزه دوم سالانه فیلم‌های اقتصادی آلمانی زبان (۱۹۸۶) و جایزه نخست سالانه برای نحوه تبلیغ در اتریش (۱۹۸۶) شده است.

آرتو طریان

آرتو طریان (۱۳۳۳-۱۲۷۱)، کارگردان تئاتر و بازیگر، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشگاه مسکو در رشته بازیگری و نمایش بود.

طریان پایه‌گذار گروه‌های نمایشی بسیاری در تهران و رشت بوده و نمایشنامه‌های بسیاری را کارگردانی و در آنها بازی کرده است، از جمله کارگردانی نمایش الهه، به نویسندگی منوچهر طباطبایی در ۱۳۰۰ و نمایش پریچهر و پریزاد، به نویسندگی رضا شهرزاد در ۱۳۰۱.

آرشاک قوکاسیان

آرشاک قوکاسیان (ولادت ۱۳۲۳)، گوینده و صدایپیشه (دوبلور)، در تهران به دنیا آمد. وی از شاگردان هوشنگ لطیف‌پور، سعید شرافت و احمد رسول‌زاده است و ورود خود را به دنیای دوبله و موفقیت خود را در این حرفه مدیون آن‌ها می‌داند.

قوکاسیان در انبوهی از فیلم‌ها، مجموعه‌های تلویزیونی، انیمیشن‌های تلویزیونی و کارهای مستند، به منزله گوینده و صدایپیشه، حضور داشته که برخی از به یادماندنی‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: در نقش جرج ویلسون، در فیلم گتسبی بزرگ (به جای اسکات ویلسون)؛ در نقش چارلز همیلتون، در فیلم بر باد رفته (به جای باند بروکس)؛ در نقش کوستا والدز، در فیلم لپاگور (به جای پاتریک فیری)؛ در نقش عکاس، در فیلم زد (به جای ژاک پرن)؛ در نقش عمار، در فیلم محمد رسول‌الله (به جای گریک هیگن)؛ در نقش سعید و بابک، به ترتیب در مجموعه تلویزیونی دایی‌جان ناپلئون و فیلم در امتداد شب (به جای سعید کنگرانی)؛ و در نقش هنری در فیلم هوش مصنوعی، ساخته استیون اسپیلبرگ (به جای سم روبردز - پس از ۲۶ سال دوری از کار).

در دوره‌های مختلف جشنواره فجر از استاد قوکاسیان تقدیر به عمل آمده. در جشنواره انجمن منتقدان و نویسندگان سینمای ایران با موضوع سینمای ۹۰ نیز لوح تقدیری به ایشان اهدا شد. مراسم بزرگداشتی نیز با حضور علی کسمایی، پیشکسوت صدایپیشگی در ایران، برای تجلیل از مقام استاد ترتیب داده شد و در آن از نام‌گذاری یکی از استودیوهای انجمن گویندگان جوان به نام استاد آرشاک قوکاسیان خبر داده شد.

آلکس آقابابیان

آلکس آقابابیان (۱۳۷۶-۱۳۰۳)، مدیر دوبلاژ و پایه‌گذار دوبله فیلم‌های خارجی در ایران، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته دانشگاه رم در رشته کارگردانی سینما بود.

پایه‌گذاری داریوش فیلم، در ۱۳۲۵، دوبله نخستین فیلم خارجی در ایران با نام سرگذشت فریدون بینوا، در ۱۳۳۱ و آموزش دوبله از جمله فعالیت‌های وی محسوب می‌شوند. آقابابیان دوبله فیلم‌های گرگ مزرعه، برنج تلخ و بهلول در جزیره کاپری را نیز در کارنامه خود دارد.

آنیک شفرازیان

آنیک شفرازیان (۱۳۷۵-۱۲۸۹)، بازیگر تئاتر و سینما، در جلفای اصفهان به دنیا آمد. وی در ابتدای دهه ۱۳۲۰ش به گروه‌های تئاتری محلی پیوست اما پس از نقل مکان به تهران با سامونل خاچیکیان و آرمان آشنا شد که حاصل آن بازی در نمایش‌های گروه‌های تئاتری ارمنیان تهران بود.

شفرازیان در بیش از چهل فیلم سینمایی نیز ایفای نقش کرده که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: دلهره (سامونل خاچیکیان، ۱۳۴۱)، ضربت (سامونل خاچیکیان، ۱۳۴۳)، سرسام (سامونل خاچیکیان، ۱۳۴۴)، جهنم سفید (سامونل خاچیکیان، ۱۳۵۰)، درشک‌چی (نصرت کریمی، ۱۳۵۰)، شازده احتجاب (بهمن فرمان‌آرا، ۱۳۵۳)، شطرنج‌باز (محمدرضا اصلانی، ۱۳۵۶)، کلاغ (بهرام بیضایی، ۱۳۵۷)، در سرزمین آرزوها (مجید قادرزاده، ۱۳۶۶)، هامون (داریوش مهرجویی، ۱۳۶۹).

او در بهمن ۱۳۶۶ مفتخر به دریافت سیمرغ بلورین بهترین بازیگر نقش دوم زن از ششمین جشنواره فیلم فجر برای ایفای نقش در فیلم در سرزمین آرزوها شد.

آوانس اوهانیان

آوانس اوهانیان (۱۳۴۰-۱۲۷۹)، نخستین کارگردان، فیلمنامه‌نویس و بازیگر ایران، در عشق‌آباد ترکمنستان یا مشهد (؟) به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته سینما از هنرستان سینمایی مسکو بود.

او نخستین مدرسه سینمایی ایران را به نام پرورشگاه آرتیستی سینما در ۱۳۰۹، نخستین مدرسه سینمایی هند را در ۱۳۱۸ش و نخستین استودیو فیلم ایران را به نام پرس فیلم در ۱۳۱۱ پایه‌گذاری کرد و کارگردانی فیلم‌های آبی و رابی (نخستین فیلم سینمایی ایران، ۱۳۰۹) و حاجی آقا، آکتور سینما (۱۳۱۱) را نیز در کارنامه خود دارد.

ایرن زازیانس

ایرن زازیانس (۱۳۹۱-۱۳۰۶)، بازیگر و از نخستین بازیگران زن سینمای ایران، در بابلسر به دنیا آمد. وی دوران تحصیل خود را در مدرسه شاهدخت بابلسر به پایان رساند و از روزگار به ادبیات، هنر و مقولات نمایشی علاقه‌مند شد و نخستین تجربه‌های بازیگری خویش را نیز در همین مدرسه به دست آورد.

زازیانس در بیش از ۳۱ فیلم ایفای نقش کرده است. بهترین نقش‌آفرینی‌های وی بازی در فیلم محلل، ساخته نصرت‌الله کریمی، بازی در مجموعه تخت ابوذر و بازی در نقش مهد اولیا در مجموعه تلویزیونی سلطان صاحب‌قران بوده. دیگر فیلم‌های مهم زازیانس عبارت‌اند از: بلوچ (مسعود کیمیایی)، خداحافظ رفیق (امیر نادری)، خروس (شاپور غریب) و برهنه تا ظهر با سرعت (خسرو هریتاش).

پطروس پالیان

پطروس پالیان (ولادت ۱۳۱۰)، فیلمبردار، در تهران به دنیا آمد. وی دوره سینمایی دانشگاه سیراکیوز، شعبه تهران، را گذرانده است.

از جمله فعالیت‌های پالیان عبارت‌اند از: فیلمبرداری در دیانا فیلم، ریاست گروه فیلمبرداری اداره کل هنرهای زیبای کشور و فعالیت در سمت‌های فیلمبردار خبری و آثار مستند اداره کل هنرهای زیبای کشور و فیلمبردار مخصوص دربار در سفرهای خارجی.

پالیان از ۱۳۳۸ با فیلم هالو، ساخته هوشنگ امیرفضلی، به سینمای حرفه‌ای روی آورد و تا ۱۳۵۷، که به خارج از کشور مهاجرت کرد، فیلمبرداری از بیش از ده عنوان فیلم بلند را در کارنامه خود به ثبت رساند.

آثار سینمایی پالیان عبارت‌اند از: هالو (۱۳۳۸)، شد شد نشد نشد (۱۳۳۹)، شب قوزی (۱۳۴۳)، سیاوش در تخت جمشید (۱۳۴۶)، یران (۱۳۵۳)، هیاهو (۱۳۵۳)، علف‌های هرز (۱۳۵۵)، شارلوت به بازارچه می‌آید (۱۳۵۶) و شمر (۱۳۵۹).

آثار مستند وی نیز شامل شقایق سوزان، به کارگردانی هوشنگ شفتی (۱۳۴۳) و طلوع جدی، به کارگردانی احمد فاروخی قاجار (۱۳۴۳) است.

شقایق سوزان، از آثار مستند ماندگار در زمینه مردم‌شناسی، در مورد زندگی ایل بختیاری است. طلوع جدی نیز اثری است متفاوت که گردش در کوچه‌ها، محله‌ها و مکان‌های تاریخی اصفهان را همراه با پسری بازیگوش به تصویر می‌کشد.

طلوع جدی در جشنواره کن در ۱۹۶۵ جایزه بهترین فیلم برای جوانان را به دست آورد و همچنین، پلاک نقره جشنواره کارتاژ تونس را نیز از آن خود ساخت.

روبیك منصوری

روبیك منصوری (۱۳۷۹-۱۳۱۶)، متخصص صدا و آهنگساز، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته هنرستان موسیقی تهران بود.

منصوری در طول حیات حرفه‌ای خود به صداگذاری بیش از هزار فیلم در ایران، همکاری با استودیوهای آژیر فیلم، ایران فیلم، پاریس فیلم، شاهین فیلم و نقش جهان، پایه‌گذاری استودیو فیلمکار در ۱۳۵۰، آهنگسازی برای بیش از ۱۹۴ فیلم ایرانی، تنظیم موسیقی برای بیش از ۲۴ فیلم ایرانی و انتخاب و تدوین مجدد موسیقی برای بیش از ۲۵ فیلم پرداخته است.

از جمله فیلم‌هایی که او صداگذاری کرده می‌توان به فیلم‌های طوفان در شهر ما، فریاد نیمه شب (ساموئل خاچیکیان)، حسن کچل و حاجی واشنگتن و مجموعه تلویزیونی هزارستان (علی حاتمی)، پستچی (داریوش مهرجویی)، ناخدا خورشید (ناصر تقوایی) خاک و قیصر (مسعود کیمیایی) نرگس (رخشان بنی‌اعتماد)، بایکوت (محسن مخملباف) و خداحافظ رفیق (امیر نادری) اشاره کرد.

منصوری در ۱۳۷۸ مفتخر به دریافت تندیس خانه سینما و دیپلم افتخار به پاس یک عمر تلاش مستمر و صادقانه شد.

زاون قوکاسیان (ولادت ۱۳۲۹)، کارگردان سینما، منتقد و نویسنده، در جلفای اصفهان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته شیمی از دانشگاه اصفهان است.

او فعالیت سینمایی را از زمان دانشجویی آغاز کرد. از ۱۳۵۰ به فیلمسازی روی آورد و از ۱۳۶۰ شروع به همکاری با صدا و سیما جمهوری اسلامی کرد. سردبیری فصلنامه‌ها و ویژه‌نامه‌های گوناگون فرهنگی و ادبی، مدیریت گروه سینمایی مؤسسه آموزش عالی سوره، مدیریت اجرایی جشنواره بین‌المللی زردآلوی طلایی ارمنستان و داوری جشنواره بین‌المللی زردآلوی طلایی ارمنستان، جشنواره فیلم توربین ایتالیا و جشنواره ملی فیلم ایران از دیگر فعالیت‌های وی محسوب می‌شوند.

قوکاسیان در زمینه نقد و بررسی آثار سینمایی نیز فعال است و نقدهای بسیاری از او در مطبوعات به چاپ رسیده است. وی همچنین تاکنون کتاب‌هایی درباره چشمه (فیلمی از آربی آوانسیان) و نقد و معرفی آثار مسعود کیمیایی، بهرام بیضایی، عباس کیارستمی و رخشان بنی‌اعتماد را به رشته تحریر در آورده است.

آثار وی در زمینه کارگردانی سینما عبارت‌اند از: در فلق، فصلی دیگر، عروس کهنه، میلاد مسیح و عیسی آموزگار است (به سفارش شبکه اول سیما).

فیلم‌های در فلق و فصلی دیگر، در دوره‌های مختلف جشنواره سینمای آزاد ایران و فیلم عروس کهنه در جشنواره هیروشیمای ژاپن، در ۱۹۷۳، جوایزی را کسب کرده است.

ژوزف واعظیان

ژوزف واعظیان (۱۳۸۰-۱۲۹۷)، کارگردان و تهیه‌کننده، در همدان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته مدرسه آمریکایی همدان و دبیرستان کزازی کرمانشاه بود.

واعظیان ضمن تحصیل در دبیرستان کزازی با تئاتر نوین آشنا شد و تئاتر را از گروه ارمنیان فعال در کرمانشاه فرا گرفت و به سرعت در عرصه بازیگری، طراحی صحنه، تهیه و تولید نمایش، تدارکات و کارگردانی پیشرفت کرد و تا ۱۳۱۸ به کار حرفه‌ای در تئاتر پرداخت.

وی در ۱۳۲۶ به همراه آرامانیس آقامالیان، سامونل خاچیکیان و آرمان گروه تئاتر ارمنیان را تشکیل داد و در بهار ۱۳۳۶ با کمک دکتر شاهرخ رفیع و همکاری سامونل خاچیکیان استودیو آژیر فیلم را پایه‌گذاری کرد.

آثار وی در حوزه کارگردانی عبارت‌اند از: مرد سرگردان (۱۳۴۵)، از جان گذشتگان (۱۳۴۶) و مبارزه با شیطان (۱۳۵۰).

واعظیان تهیه‌کنندگی فیلم‌های قاصد بهشت (۱۳۳۷)، طوفان در شهر ما (۱۳۳۷)، تپه عشق (۱۳۳۸)، در جستجوی داماد (۱۳۳۹)، چشمه عشاق (۱۳۳۹)، بچه‌های محل (۱۳۳۹)، یک قدم تا مرگ (۱۳۴۰)، دختری فریاد می‌کشد (۱۳۴۰)، دلهره (۱۳۴۱)، قربانی هوس (۱۳۴۲)، ضربت (۱۳۴۳)، شیطان در می‌زند (۱۳۴۳)، مرد سرگردان (۱۳۴۵) و از جان گذشتگان (۱۳۴۶) را نیز برعهده داشته است.

سامونل خاچیکیان

سامونل خاچیکیان (۱۳۸۰-۱۳۰۳)، کارگردان، فیلم‌نامه‌نویس و تدوینگر، در تبریز به دنیا آمد. وی دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته‌های علوم اجتماعی، تاریخ و باستان‌شناسی بود و مدتی نیز، به صورت مکاتبه‌ای، با یکی از مدرسه‌های سینمایی آمریکا ارتباط داشت.

خاچیکیان را می‌توان از پیشگامان سینمای ایران دانست. شاید او جزو نخستین کارگردانانی بود که با دکوپاژ بر سر صحنه فیلمبرداری می‌رفت و به این حرفه امتیازی ویژه بخشید. وی، به منزله فیلمساز نوآور، فیلم‌های جنایی را در ایران باب کرد و نخستین آنونس تاریخ سینمای ایران را برای فیلم دختری از شیراز ساخت و ده‌ها زمینه فنی دیگر را نیز تجربه کرد. او فعالیت خود را در تئاتر با نمایش سوئل در تماشاخانه خورشید تبریز در ۱۳۱۷ آغاز کرد. در تهران، انجمن تئاتر ارمنیان را با همکاری واهان آقامالیان، آرمان و ژوزف واعظیان در ۱۳۳۱ و آژیر فیلم را با همکاری ژوزف واعظیان در ۱۳۳۱ بنا نهاد.

شروع فعالیت سینمایی او به نویسندگی و کارگردانی فیلم بازگشت در ۱۳۳۱ باز می‌گردد. پایه‌گذاری سازمان سینمایی مشعل در ۱۳۵۰ نیز از دیگر فعالیت‌های وی محسوب می‌شود.

ساموئل خاچیکیان را می‌توان پایه‌گذار ژانر دلهره و جنایی در سینمای ایران نامید چنان که برخی به وی لقب هیچکاک سینمای ایران را داده‌اند. او کارگردانی و تهیه‌کنندگی بیش از ۳۱ فیلم را در کارنامه خود دارد از جمله شب‌نشینی در جهنم، ضربت، عقاب‌ها، فریاد نیمه شب و طلسم.

شاهین سرکیسیان

شاهین سرکیسیان (۱۳۴۵-۱۲۸۹)، کارگردان تئاتر، نمایشنامه‌نویس و پایه‌گذار تئاتر نوین ایران، در وارنای بلغارستان به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته حقوق از فرانسه بود.

تئاتر ارمنیان تهران و گروه تئاتر ملی ایران (۱۳۳۷) را سرکیسیان پایه‌گذاری کرده است. آثار وی در حوزه کارگردانی تئاتر عبارت‌اند از: مرغ دریایی (آنتوان چخوف)، محلل (صادق هدایت)، مرده‌خورها (صادق هدایت)، قفس نهنگ (یوجین اونیل)، آرموهی (الکساندر شیروانزاده)، مازیار (صادق هدایت)، دایمی وانیا (آنتوان چخوف)، قوی‌تر (آگوست استریندبرگ)، پیش از صبحانه (یوجین اونیل)، آوای قو (آنتوان چخوف)، گل روی لب (لونیجی پیراندلو)، پوشاندن آنان که برهنه‌اند (لونیجی پیراندلو)، کسب و کار خانم وارن (برنارد شاو)، بازی عشق (آرتور شینیتسلر)، کشتی‌ای به نام تصمیم (شارل و یلدراک)، چاخو (رافائیل پادگانیان)، در راه کاردیف (یوجین اونیل)، چنگال (صادق هدایت) و ناموفق‌ها (هانری رنه لنورمان).

سرکیسیان در زمینه نقد تئاتر و در حوزه ترجمه نیز فعال بوده. آثار او در زمینه ترجمه عبارت‌اند از: جنوب، اثر ژولین گرین؛ رسمر سهلم، اثر هنریک ایبسن؛ طبقه ششم، اثر آلفرد ژاری؛ عقاب دو سر، اثر ژان کوکتو؛ مادموازل ژولی، اثر آگوست استریندبرگ (این اثر به وسیله آربی آوانسیان به روی صحنه رفته)؛ مارگریت، اثر آرمان سالاکرو؛ مایا، اثر سیمون گانتیلینون؛ دختر دهاتی، اثر کلیفور داودتس؛ تخیلات یک مغز، اثر ژان ویکتور پلویین؛ بادسام، اثر آگوست استریندبرگ؛ قمارباز، اثر فرانسوا گروسور؛ ترجمه بخشی از آثار استانیسلاوسکی و ترجمه مقاله‌هایی متعدد درباره تئاتر و نقد نمایش‌ها در روزنامه‌ها.

گریگور یقیکیان

گریگور یقیکیان (۱۳۲۹-۱۲۵۹)، کارگردان تئاتر، نمایشنامه‌نویس، مترجم و روزنامه‌نگار، در آکن (کمالیه ترکیه) به دنیا آمد.

وی از پایه‌گذاران تئاتر در رشت، مترجم شخصی میرزا کوچک‌خان جنگلی و مدیر مسوول روزنامه ایران کنونی در رشت بود.

آثار نمایشی یقیکیان عبارت‌اند از: انوشیروان عادل و مزدک (نویسنده و کارگردان)، داریوش سوم (نویسنده و کارگردان)، جنگ مشرق و مغرب (نویسنده و کارگردان)، برای شرف (کارگردان)، میدان دهشت (نویسنده و کارگردان)، دیر باشد و خوش باشد (کارگردان)، سواره بشکوه (کارگردان)، خانم بالماسکه رفت (کارگردان)، کاوه آهنگر (نویسنده و کارگردان)، عاقبت وخیم (نویسنده و کارگردان)، انتقام (نویسنده و کارگردان)، عشق خونین (نویسنده و کارگردان)، خشایار شاه و فتح آتن (نویسنده و کارگردان)، آخرین روز بابل (نویسنده و کارگردان) و اپرت فردوسی (نویسنده و کارگردان).

از یقیکیان آثاری نیز در زمینه داستان به یادگار مانده که عبارت‌اند از: انقراض سلطنت اشکانیان در ایران، شاپور ذوالاکتاف و جنگ‌های او با ژولین، دختر قشنگ، صابیره، گيله دختر، شوروی و جنبش جنگل.

لرta هاپراپتیان تبریزی

لرta هاپراپتیان تبریزی (۱۳۷۷-۱۲۹۰)، بازیگر تئاتر و سینما و از نخستین بازیگران زن تئاتر ایران، در تهران به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته تئاتر از دانشگاه مسکو بود.

هاپراپتیان در نمایش‌های اتللو، ازدواج به سبک ایتالیایی، اودیپوس شهریار، اوژنی گراند، بادبزن خانم ویندرمیر، پرندۀ آبی، پیراهن ابریشمی، تاجر ونیزی، توپاز، چراغ گاز، دو جلد، سرگذشت وشمگیر، شنل قرمز، عشق و اتفاق، گناهکاران بی‌گناه، مردم، مستنطق، ولپن، ایولف کوچولو، طوری که بوده‌ایم، خلوت خفتگان (این نمایش به مناسبت پنجاهمین سال فعالیت تئاتری لرta هاپراپتیان و به کارگردانی آربی آوانسیان در سالن تئاتر چهارسو اجرا شد) به ایفای نقش پرداخته است.

وی در زمینه بازیگری در سینما نیز فعال بوده و بازی در فیلم‌های شب اعدام (به کارگردانی داوود ملاپور، ۱۳۴۹)، احساس داغ (به کارگردانی روبیک زادوریان، ۱۳۵۰)، معركة (به کارگردانی روبیک زادوریان، ۱۳۵۰)، همای سعادت (۱۳۵۰)، با شرف‌ها (به کارگردانی قدرت‌الله بزرگی، ۱۳۵۱) و اسرار گنج درۀ جنی (به کارگردانی ابراهیم گلستان، ۱۳۵۳) را در کارنامه هنری خود دارد.

لوریک میناسیان (۱۳۸۳-۱۳۲۲)، بازیگر سینما و تئاتر، در تبریز به دنیا آمد. وی بازیگری را از دوران مدرسه و با گروه تئاتر آرمن، به سرپرستی شاهین سرکیسیان، آغاز کرد.

میناسیان فرزند آرمان هوسپیان، بازیگر نامدار سینمای پیش از انقلاب است. وی فعالیت سینمایی خود را از ۱۳۶۹ش با بازی در فیلم به یادماندنی پرده آخر ساخته واروژ کریم مسیحی، آغاز و در طول فعالیت هنری خود در بیش از بیست فیلم بازی کرد.

میناسیان در حوزه سینما در فیلم‌های پرده آخر (واروژ کریم مسیحی، ۱۳۶۹)، دو نفر و نصفی (یدالله صمدی، ۱۳۷۰)، مجسمه (ابراهیم وحیدزاده، ۱۳۷۱)، تماس شیطانی (حسن قلی‌زاده، ۱۳۷۱)، جاده عشق (رجب محمدین، ۱۳۷۲)، بوی خوش زندگی (ابوالحسن داوودی، ۱۳۷۳)، بوی پیراهن یوسف (ابراهیم حاتمی‌کیا، ۱۳۷۴)، بالاتر از خطر (سعید عالمزاده، ۱۳۷۵)، بودن یا نبودن (کیانوش عیاری، ۱۳۷۷)، مرد عوضی (محمدرضا هنرمند، ۱۳۷۷)، دختری با کفش‌های کتانی (رسول صدرعاملی، ۱۳۷۷)، آن شب که باران آمد (همایون اسعدیان، ۱۳۷۷)، مرد ۲۱۲ (رضا حیدرنژاد، ۱۳۷۷)، شب بی‌پایان (حمید تمجدی، ۱۳۷۸)، بوی کافور، عطر یاس (بهمن فرمان‌آرا، ۱۳۷۸)، عشق شیشه‌ای (رضا حیدرنژاد، ۱۳۷۸)، شوخی (همایون اسعدیان، ۱۳۷۹)، زندانی ۷۰۷ (حبیب‌الله بهمنی، ۱۳۷۹)، تکیه بر باد (داریوش فرهنگ، ۱۳۷۹) و جوجه اردک من (امیر فیضی، ۱۳۸۱) به ایفای نقش پرداخته است.

وی در زمینه تئاتر نیز فعال بوده و در نمایش‌های کشتی‌ای به نام پایداری (نویسنده: رافائل بادکانیان، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۰)، آرموهی (نویسنده: آلکساندر شیروان‌زاده، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۰)، چاخو (نویسنده: رافائل بادکانیان، اقتباس برای صحنه: آربی آوانسیان، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۱)، تلف‌شدگان (نویسنده: لئو رمان، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۱)، شکار لالوار (نویسنده: واهان میراکیان، اقتباس برای صحنه: آربی آوانسیان، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۱)، بانوی سپیده دم (نویسنده: کازونا، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۲)، قوی‌تر (نویسنده: اگوست استریندبرگ، مترجم: آربی آوانسیان، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۲)، قبل از ناشتایی (نویسنده: یوجین اونیل، مترجم: آربی آوانسیان، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۲)، برای شرف (نویسنده: آلکساندر شیروان‌زاده، کارگردان: شاهین سرکیسیان، ۱۳۴۲)، گدایان بزرگوار (نویسنده: هاوکوپ بارونیان، کارگردان: آربی آوانسیان، ۱۳۴۶)، در راه (نویسنده: لئون شانت، کارگردان: آربی آوانسیان، ۱۳۴۸)، وازداد (نویسنده: لودویک میکائیلیان)، نابخشودنی (نویسنده: گنورک دارفی)، ازدواج (نویسنده: گوگل)، شگفتی‌های طلاق، قلب معماست، دایی وانیا (نویسنده: چخوف)، همسران خوشبخت بازرس (نویسنده: گوگل)، بومرنگ، چنین است گر چنین می‌پندارید (نویسنده: پیر اندرو)، آری دنیا برگشته است، برو بمیر تا دوستت داشته باشم، داماد خارجی، گل سنگی و آنوش بازی کرده است.

میشا گوستانیان

میشا گوستانیان (۱۳۳۰-۱۲۶۸)، کارگردان تئاتر، در تفلیس به دنیا آمد. گوستانیان به همراه همسرش، مارگو گوستانیان، نمایش‌های بسیاری را در ایران (رشت و تهران)، لبنان، فرانسه، مصر، یونان، رومانی و هند به روی صحنه برد.

آثار وی عبارت‌اند از: عاشق غریب (رشت)، جزای خدایی (رشت) و بیش از بیست اثر دیگر (که در تهران و شهرهای دیگر به روی صحنه رفته‌اند).

وآرتو طریان

وآرتو طریان (۱۳۵۳-۱۲۷۵)، بازیگر، در تبریز به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته رشته فن بیان از دانشگاه ژنو سوئیس بود.

وآرتو طریان، که همسر آرتو طریان بود، به منزله یکی از نخستین هنرپیشگان زن در بیشتر نمایش‌های همسرش در ایران و خارج از کشور به روی صحنه رفت و بارها از سوی مجلات ایرانی و مجله دوفرانس فرانسه مورد تقدیر و تجلیل قرار گرفت.

وارطان آنتانسیان

وارطان آنتانسیان (۱۳۶۳-۱۳۲۷)، کارگردان و مستندساز، در اراک متولد شد. وی دانش‌آموخته مدرسه عالی تلویزیون و سینما و فارغ‌التحصیل رشته کارگردانی دانشکده هنرهای دراماتیک دانشگاه تهران بود.

آنتانسیان از پایه‌گذاران برنامه ورزش و مردم بود و در دانشکده صدا و سیما نیز تدریس می‌کرد.

آثار وی عبارت‌اند از: مستند لوچو (۱۳۶۱) و مستند کشتی کج گردان (۱۳۶۳).

واروژ کریم مسیحی

واروژ کریم مسیحی (ولادت ۱۳۳۱)، کارگردان، فیلمنامه‌نویس و تدوینگر، در اراک به دنیا آمد. وی در دانشکده هنرهای دراماتیک دانشگاه تهران شروع به تحصیل کرد اما با نیمه کاره کردن آن به همکاری با بهرام بیضایی روی آورد.

آثار وی عبارت‌اند از: پرده آخر (۱۳۶۹) و تردید (۱۳۸۷)، که در هر دو آن‌ها نوشتن فیلمنامه را هم برعهده داشته است.

فیلم پرده آخر برنده هشت سیمرغ بلورین از نهمین دوره جشنواره فیلم فجر و فیلم تردید نیز نامزد یازده سیمرغ بلورین از بیست و هفتمین دوره جشنواره فیلم فجر و برگزیده بهترین فیلم، بهترین فیلمنامه اقتباسی و بهترین کارگردانی بخش نگاه اول بوده است.

واهاگ وارطانیان

واهاگ وارطانیان (۱۳۸۱-۱۲۹۲)، فیلمبردار، در تبریز به دنیا آمد. وی از شانزده سالگی به عکاسی روی آورد و فعالیت سینمایی خود را به منزله یکی از دو فیلمبردار فیلم گل نسا، به کارگردانی سرژ آزاریان، آغاز کرد. فیلمبرداری بیش از سی فیلم بین ۱۳۵۲-۱۳۳۲ش، تدریس در رشته عکاسی و فیلمبرداری در مدرسه عالی تلویزیون و همکاری با کارگردانان ارمنی همچون ساموئل خاچیکیان، سرژ آزاریان، آرامانیس آقامالیان و ژوزف واعظیان از جمله فعالیت‌های حرفه‌ای وی محسوب می‌شوند.

مهمترین آثار وی عبارت‌اند از: پیمان (مهدی رئیس‌پور، ۱۳۳۹)، طلای سفید (جمشید شببانی، ۱۳۴۱)، آخرین گذرگاه (خسرو پرویزی، ۱۳۴۱)، ترس و تاریکی (محمد متوسلانی، ۱۳۴۲)، کشتی نوح (خسرو پرویزی، ۱۳۴۷) و کج کلاه‌خان (صابر رهبر، ۱۳۵۲).

هایک گاراگاش

هایک گاراگاش (۱۳۳۹-۱۲۷۲)، کارگردان تئاتر، بازیگر، نمایشنامه‌نویس، مترجم، روزنامه‌نگار و از پایه‌گذاران تئاتر در ایران، در تبریز به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته مدرسه سن‌لویی تهران و مسلط به زبان‌های فرانسه، انگلیسی و روسی بود.

از جمله فعالیت‌های وی عبارت‌اند از: نشر نخستین نشریه فکاهی ارمنیان، بویوخ، در ۱۲۹۹؛ چاپ سالنامه ارمنیان ایران در ۱۳۰۶ (۱۹۲۷)، ۱۳۰۷ (۱۹۲۸) و ۱۳۰۹ (۱۹۳۰)؛ انتشار هفته‌نامه ارمنی زبان وراتزنوند (رستاخیز) در ۱۳۰۹ و تبدیل آن به روزنامه در خلال جنگ جهانی دوم؛ نویسندگی و کارگردانی فیلم یک نگاه در ۱۳۳۱؛ عضویت در هیات داوران نخستین جشنواره گلریزان فیلم‌فارسی در ۱۳۳۵، ترجمه و چاپ کتاب داستان‌های ارمنی به فارسی در ۱۳۳۶؛ ترجمه ۳۵ نمایشنامه به زبان‌های فارسی و ارمنی؛ و تدریس در هنرستان هنرپیشگی و جامعه باربد (به مدت هفت سال).

هراند استپانیان

هراند (هنریک) استپانیان (۱۳۳۸-۱۲۷۰)، کارگردان سینما و تئاتر، بازیگر تئاتر و فیلمنامه‌نویس در تبریز به دنیا آمد. وی دانش‌آموخته کنسرواتوار استانبول بود.

او بازی در نمایش‌های طلا و خاکستر، آنا کریستین، پا باخته، مزاحم زندگی، دختر شکلات‌فروش، زورق بی‌صاحب، ریشارد ارلینگتون، دختر ولگرد، ماری مادلن، لبخند مرموز، تلافی و شعله را در کارنامه خود دارد. وی همچنین نویسندگی و کارگردانی فیلم از پاریس برگشته را برعهده داشته است.

**دوشنبه ۴ آذر ۱۳۹۲ پایگاه اینترنتی تاریخ ایرانی.